

Recommendation of the Committee of Ministers to member States concerning restorative justice in criminal matters

Unofficial translation into Latvian

Recommandation du Comité des Ministres aux États membres relative à la justice restaurative en matière pénale

Traduction non-officielle en letton

Ministru komitejas leteikums dalībvalstīm par atjaunojošo justīciju krimināllietās

© Council of Europe, original English and French versions

Text originated by, and used with the permission of, the Council of Europe. This unofficial translation is published by arrangement with the Council of Europe, but under the sole responsibility of the translator.

* * * * *

© Conseil de l'Europe, versions originales en anglais et français

Le texte original provient du Conseil de l'Europe et est utilisé avec l'accord de celui-ci. Cette traduction est réalisée avec l'autorisation du Conseil de l'Europe mais sous l'unique responsabilité du traducteur.

Ministru komitejas Ieteikums CM/Rec(2018)8 dalībvalstīm par atjaunojošo justīciju krimināllietās

(Pieņēmusi Ministru komiteja ministru vietnieku 1326. sanāksmē 2018. gada 3. oktobrī.)

Ministru komiteja saskaņā ar Eiropas Padomes Statūtu 15. panta b) punkta noteikumiem,

ievērojot tās dalībvalstīs pieaugošo interesi par atjaunojošo justīciju;

atzīstot potenciālās priekšrocības, izmantojot atjaunojošo justīciju attiecībā uz krimināltiesību sistēmām;

ņemot vērā dalībvalstīs vērojamas pārmaiņas, izmantojot atjaunojošo justīciju kā elastīgu, atbilstīgu, līdzdalību veicinošu un problēmas risinošu procesu;

atzīstot, ka atjaunojošā justīcija var papildināt tradicionālo kriminālprocesu vai tikt izmantota kā tā alternatīva;

ievērojot nepieciešamību veicināt ieinteresēto personu, tostarp cietušā un noziedzīga nodarījuma izdarītāja, citu skarto pušu un plašākas sabiedrības līdzdalību, pievērsties nozieguma nodarītajam kaitējumam un to novēršot;

atzīstot atjaunojošo justīciju kā metodi, ar kuru var noteikt šo pušu vajadzības un intereses un tās līdzsvaroti, taisnīgi un kopīgi apmierināt;

atzīstot cietušo likumīgās intereses iegūt lielāku teikšanu, reaģējot uz viņu viktimizāciju, sazināties ar noziedzīga nodarījuma izdarītāju, kā arī gūt atlīdzību un kompensāciju kriminālprocesā;

ņemot vērā to, cik svarīgi ir veicināt noziedzīga nodarījuma izdarītāju atbildības sajūtu un piedāvāt tiem iespējas atlīdzināt nodarīto, kas var uzlabot viņu reintegrāciju, ļaut atlīdzināt kaitējumu un panākt savstarpēju sapratni, kā arī veicināt atteikšanos no noziedzības;

atzīstot, ka atjaunojošā justīcija var palielināt izpratni par indivīdu un kopienu būtisko nozīmi noziedzības un ar to saistīto konfliktu novēršanā un reaģēšanā uz tiem, tādējādi veicinot konstruktīvāku reaģēšanu krimināltiesībās;

atzīstot, ka atjaunojošā justīcija prasa noteiktas prasmes, un tai ir nepieciešami prakses kodeksi un akreditēta apmācība;

atzīstot, ka pētījumos aizvien vairāk tiek iegūti pierādījumi, kas apliecina atjaunojošās justīcijas efektivitāti dažādos rādītājos, tostarp attiecībā uz cietušo atlabšanu, noziedzīga nodarījuma izdarītāju atteikšanos no noziedzības un dalībnieku apmierinātību;

atzīstot iespējamo kaitējumu, ko indivīdiem un sabiedrībai var nodarīt pārāk bieža kriminālatbildības noteikšana un pārmērīga kriminālsodu izmantošana, jo īpaši pret mazaizsargātām vai sociāli atstumtām grupām, un apstākli, ka atjaunojošo justīciju var izmantot, lai vajadzības gadījumā reaģētu uz noziedzību;

atzīstot, ka noziedzība ir saistīta ar indivīdu tiesību un attiecību pārkāpumu, kura novēršana var prasīt reaģēšanu, kas neaprobežojas tikai ar kriminālsodiem;

ņemot vērā ievērojamo ieguldījumu, ko var sniegt nevalstiskas organizācijas un vietējās kopienas, lai atjaunotu mieru un panāktu sociālo harmoniju un taisnīgumu, kā arī nepieciešamību koordinēt valsts un privāto iniciatīvu centienus;

ievērojot Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (ELS Nr. 5) prasības;

paturot prātā Eiropas konvenciju par bērnu tiesību piemērošanu (ELS Nr. 160) un Ministru komitejas Ieteikumu Nr. R(85)11 dalībvalstīm par cietušā statusu krimināltiesību un kriminālprocesa ietvaros, Ieteikumu dalībvalstīm Nr. R(87)18 par kriminālprocesa vienkāršošanu, Ieteikumu Nr. R(87)20 dalībvalstīm par sabiedrības attieksmi pret nepilngadīgo noziedzību, Ieteikumu Nr. R(88)6 dalībvalstīm par sabiedrības attieksmi pret nepilngadīgo noziedzību starp jauniešiem no migrantu ģimenēm, Ieteikumu dalībvalstīm Nr. R(95)12 par kriminālprocesa pārvaldību, Ieteikumu dalībvalstīm Nr. R(98)1 par ģimenes mediāciju, Ieteikumu dalībvalstīm Nr. R(99)19 par mediāciju krimināllietās, Ieteikumu dalībvalstīm Rec(2006)2 par Eiropas cietumu noteikumiem, Ieteikumu dalībvalstīm Rec(2006)8 par palīdzību noziedzīgos nodarījumos cietušajiem, Ieteikumu dalībvalstīm CM/Rec(2010)1 par Eiropas Padomes Probācijas noteikumiem, kā arī Ieteikumu dalībvalstīm CM/Rec(2017)3 par Eiropas noteikumiem par sabiedrībā izciešamiem sodiem un piespiedu līdzekļiem;

paturot prātā Eiropas Komisijas tiesiskuma efektivitātes izvērtēšanai dokumentu CEPEJ(2007)13, kurā noteiktas pamatnostādnes, lai sekmīgāk īstenotu Ieteikumu Nr. R(99)19 par mediāciju krimināllietās;

paturot prātā Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2012/29/ES (2012. gada 25. oktobris), ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus;

paturot prātā Vīnes deklarāciju par noziedzību un tiesiskumu "XXI gadsimta problēmu risināšana" (Apvienoto Nāciju Organizācijas 10. kongress par noziedzības novēršanu un apiešanos ar noziedzīga nodarījuma izdarītājiem Vīnē 2000. gada 10.–17. aprīlī, A/CONF. 187/4/Rev. 3), ECOSOC Rezolūciju 2002/12 par pamatprincipiem, kas attiecas uz atjaunojošās justīcijas programmu izmantošanu krimināllietās, Atjaunojošās justīcijas programmu rokasgrāmatu, ko ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs publicējis 2006. gadā, un publikāciju "Kopienas saikņu atjaunošana. Mediācija un taisnīguma atjaunošana Eiropā", ko Eiropas Padome publicējusi 2004. gadā,

iesaka dalībvalstu valdībām, attīstot atjaunojošo justīciju, ņemt vērā šā ieteikuma papildinājumā izklāstītos principus, kas pamatojas uz Ieteikumu Nr. (99)19 par mediāciju krimināllietās, un nodrošināt šā teksta pieejamību attiecīgajām iestādēm un valsts iestādēm, pirmkārt, tiesnešiem, prokuroriem, policijai, ieslodzījuma vietu pārvaldei, probācijas dienestiem, juvenālās justīcijas dienestiem, cietušo atbalsta dienestiem un atjaunojošās justīcijas iestādēm.

Ieteikuma CM/Rec(2018)8 papildinājums

I. Ieteikuma piemērošanas joma

1. Šā ieteikuma mērķis ir mudināt dalībvalstis attīstīt un izmantot atjaunojošo justīciju savās krimināltiesību sistēmās. Tas sekmē standartus atjaunojošās justīcijas izmantošanai kriminālprocesa ietvaros, cenšas aizsargāt dalībnieku tiesības un maksimāli uzlabot procesa efektivitāti dalībnieku vajadzību apmierināšanā. Tā mērķis ir arī mudināt tiesu iestādes, tiesībsargājošās iestādes un atjaunojošās justīcijas iestādes izstrādāt inovatīvas atjaunojošās justīcijas pieejas, kas var neietilpt kriminālprocesā.

2. Šis ieteikums ir paredzēts visām valsts un privātajām iestādēm, kas darbojas krimināltiesību jomā un nodod vai nosūta lietas atjaunojošajai justīcijai vai kas var kā citādi izmantot atjaunojošo justīciju vai piemērot tās principus savā darbā.

II. Definīcijas un vispārējie darbības principi

3. "Atjaunojošā justīcija" ir jebkādi procesi, kas ļauj tiem, kam ar noziegumu nodarīts kaitējums, un tiem, kas par šo kaitējumu ir atbildīgi, sniegt nepiespiestu piekrišanu, aktīvi piedalīties no noziedzīgā nodarījuma izrietošo jautājumu risināšanā ar apmācītas un objektīvas trešās puses palīdzību (turpmāk tekstā – "starpnieks").

4. Atjaunojošā justīcija bieži vien notiek (tiešā vai netiešā) dialogā starp cietušo un noziedzīga nodarījuma izdarītāju, un attiecīgā gadījumā tajā var tikt iesaistītas arī citas personas, kuras tieši vai netieši skāris noziegums. Tie var būt cietušo un noziedzīga nodarījuma izdarītāju atbalstītāji, attiecīgie profesionāļi un skarto kopienu locekļi vai pārstāvji. Šā ieteikuma izpratnē turpmāk atjaunojošās justīcijas dalībnieki tiek saukti par "pusēm".

5. Atkarībā no valsts, kurā atjaunojošā justīcija tiek izmantota, un veida, kādā tā tiek piemērota, atjaunojošā justīcija *inter alia* var būt mediācija starp cietušo un noziedzīga nodarījuma izdarītāju, izlīgums krimināllietā, atjaunojošās justīcijas pārrunas, ģimenes grupu pārrunas un cita veida sabiedriskas samierināšanas vai miera atjaunošanas darbības.

6. Atjaunojošo justīciju var izmantot jebkurā kriminālprocesa stadijā. Piemēram, tā var būt saistīta ar atteikšanos no apcietinājuma, apsūdzības vai kriminālvajāšanas, to var izmantot kopā ar policijas vai tiesas rīcību, tā var notikt pirms kriminālvajāšanas vai vienlaikus ar to, norisināties starp notiesāšanu un soda izpildi, būt daļa no soda vai sekot soda piespriešanai vai izciešanai. Atjaunojošo justīciju var pieprasīt tiesībsargājošās iestādes un tiesu iestādes vai to var lūgt pašas puses.

7. Nepieciešamība pēc tiesas uzraudzības ir lielāka, ja atjaunojošā justīcija ietekmēs tiesas lēmumus, piemēram, gadījumā, kad kriminālvajāšana var tikt pārtraukta atkarībā no pieņemama izlīguma vai kad tiesā tiek piedāvāta vienošanās kā ieteicamais rīkojums vai sods.

8. Joprojām var izstrādāt un īstenot praksi, kas neparedz dialogu starp cietušajiem un noziedzīga nodarījuma izdarītājiem, cieši ievērojot atjaunojošās justīcijas pamatprincipus (sk. III un VII iedaļu). Taisnīguma atjaunošanas principus un pieejas var piemērot arī krimināltiesību sistēmā ārpus kriminālprocesa (sk. VII iedaļu).

9. "Atjaunojošās justīcijas dienesti" ir jebkuras iestādes, kas nodarbojas ar atjaunojošo

justīciju. Tās var būt specializētas atjaunojošās justīcijas iestādes, kā arī tiesu iestādes, tiesībsargājošās iestādes un citas kompetentās iestādes.

10. "Tiesu iestādes" ir tiesneši, tiesas un prokurori.

11. "Tiesībsargājošās iestādes" ir policija, ieslodzījuma vietu pārvalde, kā arī probācijas, juvenālās justīcijas un cietušo atbalsta iestādes.

12. "Atjaunojošās justīcijas iestādes" ir īpašas (privātas vai valsts) iestādes, kas sniedz atjaunojošās justīcijas pakalpojumus krimināllietās.

III. Atjaunojošās justīcijas pamatprincipi

13. Atbilstoši atjaunojošās justīcijas pamatprincipiem pusēm jāļauj aktīvi piedalīties nozieguma atrisināšanā (ieinteresēto pušu līdzdalības princips), un reaģēšanas pasākumiem galvenokārt jāpievēršas kaitējumam, kas radīts indivīdiem, attiecībām un plašākai sabiedrībai, kā arī šī kaitējuma novēršanai (kaitējuma novēršanas princips).

14. Citi būtiski atjaunojošās justīcijas principi ir: brīvprātība, pārdomāts, cieņpilns dialogs; vienlīdz lielas rūpes par iesaistīto pušu vajadzībām un interesēm; procedūras taisnīgums; kolektīva vienošanās uz vienprātības pamata; koncentrēšanās uz atlīdzināšanu, reintegrāciju un savstarpējas sapratnes panākšanu; izvairīšanās no dominēšanas. Šos principus var izmantot kā pamatu plašākām reformām krimināltiesībās.

15. Atjaunojošo justīciju nevajadzētu izstrādāt vai izmantot, lai dotu priekšroku vienai no pusēm, vairāk veicinot vai nu cietušā, vai noziedzīga nodarījuma izdarītāja intereses. Taisnīguma atjaunošana drīzāk nodrošina neitrālu telpu, kur visas puses tiek iedrošinātas un atbalstītas izteikt savas vajadzības, kuras iespēju robežās tiks apmierinātas.

16. Atjaunojošā justīcija ir brīvprātīga un notiek tikai tad, ja puses tai nepiespiedi piekrīt, pirms tam ir saņēmušas visu informāciju par procesa būtību, iespējamiem iznākumiem un saistībām, tostarp to, kā atjaunojošās justīcijas process ietekmēs, ja ietekmēs, turpmāko kriminālprocesu. Puses jebkurā brīdī procesa laikā var atsaukt savu piekrišanu.

17. Atjaunojošā justīcija jāveic konfidenciāli. Atjaunojošās justīcijas pārrunām jāpaliek konfidencialām, un tās nevar tikt izmantotas turpmāk, izņemot ar iesaistīto pušu piekrišanu (sk. 53. noteikumu).

18. Atjaunojošajai justīcijai jābūt vispārēji pieejamam pakalpojumam. Noziedzīgā nodarījuma veidam, smagumam vai ģeogrāfiskajai atrašanās vietai pašai par sevi, ja nav citu apsvērumu, nevajadzētu būt par šķērslī tam, ka cietušajiem un noziedzīga nodarījuma izdarītājiem tiek piedāvāta atjaunojošā justīcija.

19. Atjaunojošās justīcijas dienestiem jābūt pieejamiem visās kriminālprocesa stadijās. Attiecīgajām iestādēm un juristiem jānodrošina pietiekama informācija cietušajiem un noziedzīga nodarījuma izdarītājiem, lai viņi varētu noteikt, vai vēlas piedalīties. Jebkurā kriminālprocesa brīdī tiesu iestādes vai tiesībsargājošās iestādes var pieprasīt atjaunojošo justīciju; tas neliedz iespēju pašam vērsties pie atjaunojošās justīcijas dienesta.

20. Atjaunojošās justīcijas iestādēm krimināltiesību sistēmā jānodrošina pietiekama autonomija. Jāsaglabā līdzsvars starp šo aģentūru nepieciešamību pēc autonomijas un

nepieciešamību nodrošināt prakses standartu ievērošanu.

IV. Atjaunojošās justīcijas tiesiskais pamats kriminālprocesā

21. Dalībvalstis var vēlēties noteikt skaidru tiesisko pamatu, ja tiesu iestādes pieprasa atjaunojošo justīciju vai ja atjaunojošā justīcija tiek kā citādi izmantota veidā, kas ietekmē vai var ietekmēt kriminālvajāšanu vai tiesvedību.

22. Ja kriminālprocesā tiek paredzēta atjaunojošā justīcija, jāizstrādā attiecīga politika. Tai jo īpaši jāpievērš uzmanība kārtībai, kādā pieprasa atjaunojošo justīciju lietās un kādā izskata lietas pēc atjaunojošās justīcijas.

23. Atjaunojošajai justīcijai jāpiemēro procesuālas garantijas. Jo īpaši pusēm jābūt informētām par skaidru un efektīvu sūdzību izskatīšanas kārtību, un šai kārtībai ir jābūt pieejamai. Attiecīgā gadījumā pusēm jābūt pieejamiem arī tulkošanas pakalpojumiem vai juridiskajai palīdzībai.

24. Ja atjaunojošā justīcija attiecas uz bērniem (neatkarīgi no tā, vai viņi ir cietušie vai noziedzīga nodarījuma izdarītāji), viņu vecākiem, likumīgajiem aizbildņiem vai citam atbilstošam pieaugušajam ir tiesības piedalīties jebkurā procesā, lai nodrošinātu bērnu tiesību ievērošanu. Jebkādi īpaši noteikumi un tiesiskās garantijas, kas regulē viņu līdzdalību juridiskā procesā, jāpiemēro arī viņu līdzdalībai atjaunojošajā justīcijā.

V. Krimināltiesību darbība saistībā ar atjaunojošo justīciju

25. Pirms piekrist atjaunojošajai justīcijai, starpniekam pilnībā jāinformē puses par to tiesībām, atjaunojošās justīcijas procesa būtību, iespējamām sekām, kādas varētu radīt pušu lēmums piedalīties, un jāsniedz sīka informācija par sūdzību izskatīšanas kārtību.

26. Atjaunojošā justīcija notiek tikai ar nepiespiestu un apzinātu visu pušu piekrišanu. Nevienam nedrīkst ar negodīgiem līdzekļiem piespiest iesaistīties atjaunojošajā justīcijā. Atjaunojošā justīcija nenotiek ar tiem, kas kāda iemesla dēļ nespēj saprast šā procesa nozīmi.

27. Atjaunojošās justīcijas pakalpojumiem jābūt pēc iespējas iekļaujošākiem; jāizmanto zināms elastīgums, lai ļautu atjaunojošajā justīcijā iesaistīties pēc iespējas vairāk cilvēkiem.

28. Tiesu iestādēm un tiesībsargājošajām iestādēm jārada nepieciešamie nosacījumi, procedūras un infrastruktūra, lai, kad vien iespējams, varētu nodot lietas atjaunojošās justīcijas dienestiem. Personām, kas ir atbildīgas par šo lietu nodošanu, pirms nodošanas jāsažinās ar atjaunojošās justīcijas dienestiem, ja tās nav pārliecinātas, vai atšķirības attiecībā uz pušu vecumu, briedumu, intelektuālo spēju vai citiem faktoriem var liegt izmantot atjaunojošo justīciju. Ja pastāv pieņēmums par labu lietas nodošanai, tas ļautu apmācītiem starpniekiem, sadarbojoties ar pusēm, noteikt, vai lietas ir piemērotas atjaunojošajai justīcijai.

29. Starpniekiem jānodrošina pietiekams laiks un līdzekļi, lai tie varētu atbilstoši sagatavoties, veikt riska novērtējumu un turpmāku darbu ar pusēm. Ja starpnieki ir no tiesu iestādēm un tiesībsargājošajām iestādēm, tiem jādarbojas atbilstoši atjaunojošās justīcijas principiem.

30. Sākot atjaunojošo justīciju, pusēm parasti vispirms jāatzīst lietas galvenie fakti. Piedalīšanos atjaunojošajā justīcijā nedrīkst izmantot kā pierādījumu vainas atzīšanai turpmākajā juridiskajā procesā.

31. Ja lēmumu pieprasīt krimināllietā atjaunojošo justīciju pieņem, lai vienošanās panākšanas gadījumā izbeigtu juridisku procesu, papildus jānosaka saprātīgs termiņš, kura laikā tiesu iestādēm jābūt informētām par atjaunojošās justīcijas procesa stāvokli.

32. Ja atjaunojošo justīciju lietā pieprasa tiesu iestādes pirms notiesāšanas vai soda izpildes, lēmums par turpmāko rīcību pēc tam, kad starp pusēm panākta izrietošā vienošanās, jāpieņem tiesu iestādēm.

33. Pirms atjaunojošās justīcijas sākuma starpniekam jābūt informētam par visiem attiecīgajiem lietas faktiem un jāsaņem visa nepieciešamā informācija no kompetentajām tiesu iestādēm vai tiesībsargājošajām iestādēm.

34. Tiesu iestāžu lēmumiem izbeigt kriminālprocesu, pamatojoties uz to, ka panākta un sekmīgi izpildīta atjaunojošās justīcijas vienošanās, jābūt tādām pašām statusam kā lēmumiem ar citu pamatojumu, kas saskaņā ar valsts tiesību aktiem ietekmē kriminālprocesa izbeigšanu pret tām pašām personām attiecībā uz tiem pašiem faktiem tajā pašā valstī.

35. Ja lietu nodod atpakaļ tiesu iestādēm, nepanākot vienošanos starp pusēm vai neīstenojot šādu vienošanos, lēmums par turpmāko rīcību jāpieņem nekavējoties atbilstoši tiesiskajām un procesuālajām garantijām, kas noteiktas valsts tiesību aktos.

VI. Atjaunojošās justīcijas dienestu darbība

36. Atjaunojošās justīcijas dienestu darbība jānosaka kompetento iestāžu atzītiem standartiem. Jāizstrādā kompetences standarti un ētikas kodekss, kā arī starpnieku atlases, apmācības, atbalsta un novērtēšanas kārtība.

37. Atjaunojošās justīcijas dienesti un atjaunojošās justīcijas apmācības pakalpojumu sniedzēji jāuzrauga kompetentajai iestādei.

38. Atjaunojošās justīcijas dienestiem regulāri jāuzrauga starpnieku darbs, lai nodrošinātu standartu ievērošanu un drošu un efektīvu prakses īstenošanu.

39. Atjaunojošās justīcijas dienestiem jāizstrādā atbilstošas datu uzskaites sistēmas, kas ļautu apkopot informāciju par lietām, pie kurām tie strādā. Jāfiksē vismaz notikušās atjaunojošās justīcijas veids vai iemesli, kāpēc lietas nevirzās uz priekšu. Kompetentai iestādei anonimizētie dati jāsalīdzina valsts līmenī un jānodrošina to pieejamība pētniecības un novērtēšanas vajadzībām.

40. Starpnieki jāpieņem darbā no visiem sabiedrības slāņiem, un tiem parasti jābūt labai izpratnei par vietējām kultūrām un kopienām. Starpniekiem jāpiemīt iecietībai un spējām, kas tiem ļautu izmantot atjaunojošo justīciju starpkultūru vidē.

41. Starpniekiem jāspēj parādīt labas spriešanas spējas, un tiem nepieciešamas savstarpējo attiecību veidošanas prasmes, lai varētu efektīvi īstenot atjaunojošo justīciju.

42. Jānodrošina sākotnējā starpnieku apmācība pirms atjaunojošās justīcijas, kā arī pastāvīga apmācība darba vietā. Viņu apmācībā jāiekļauj augsts kompetences līmenis, ņemot vērā konfliktu izšķiršanas prasmes, konkrētas prasības darbam ar cietušajiem, noziedzīga nodarījuma izdarītājiem un mazaizsargātām personām, kā arī pamatzināšanas par

krimināltiesību sistēmu. Arī krimināltiesību profesionāļiem, kas lietās pieprasa atjaunojošo justīciju, jābūt attiecīgi apmācītiem.

43. Starpniekiem jābūt pieredzējušiem un jāsaņem paplašināta apmācība pirms atjaunojošās justīcijas delikātās, sarežģītās vai nopietnās lietās.

44. Jānodrošina starpnieku vadītāju apmācība lietu uzraudzībā un pakalpojumu vadībā, kas attiecas konkrēti uz atjaunojošo justīciju.

45. Apmācības pakalpojumu sniedzējiem jānodrošina, ka materiāli un apmācības metodes atbilst jaunākajiem datiem par efektīvu apmācības un izlīguma veicināšanas praksi.

46. Atjaunojošo justīciju jāīsteno objektīvi, pamatojoties uz lietas faktiem, kā arī pušu vajadzībām un interesēm. Starpniekam vienmēr jāievēro pušu cieņa un jānodrošina, lai tās ar cieņu izturētos viena pret otru. Procesā jāizvairās no kādas puses vai starpnieka dominēšanas; process jāīsteno ar vienlīdz lielām rūpēm par visām pusēm.

47. Atjaunojošās justīcijas dienesti ir atbildīgi par drošas un ērtas vides nodrošināšanu atjaunojošās justīcijas procesam. Starpniekiem jāvelta pietiekami daudz laika, lai sagatavotu puses dalībai šajā procesā, iejūtīgi jāizturas pret pušu neaizsargātību un, ja tas nepieciešams vienas vai vairāku pušu drošības nodrošināšanai, jāpārtrauc atjaunojošā justīcija.

48. Atjaunojošā justīcija jāveic efektīvi, bet pusēm piemērotā tempā. Delikātas, sarežģītās un nopietnas lietas var prasīt ilgu sagatavošanos un turpmāku darbu, un puses var būt nepieciešams nosūtīt arī uz citiem dienestiem, piemēram, traumu vai atkarību ārstēšanai.

49. Neatkarīgi no konfidencialitātes principa starpniekam ir jānodod kompetentajām iestādēm informācija par tiešiem vai smagiem noziegumiem, kas var atklāties atjaunojošās justīcijas gaitā.

50. Šajās vienošanās jāparedz tikai taisnīgas, īstenojamas un samērīgas darbības, kurām visas puses nepiespiesti un apzināti piekrīt.

51. Šajās vienošanās nav jābūt ietvertiem materiāliem rezultātiem. Puses var brīvi vienoties, ka dialogs pietiekami apmierināja to vajadzības un intereses.

52. Iespēju robežās vienošanos pamatā jābūt pašu pušu idejām. Starpniekiem šajās pušu vienošanās jāiejaucas tikai tad, ja puses to lūdz vai ja vienošanos aspekti būtu acīmredzami nesamērīgi, nereāli vai netaisnīgi, un šādā gadījumā starpniekiem jāpaskaidro un jāfiksē iejaukšanās iemesli.

53. Ja atjaunojošā justīcija ietekmēs tiesas lēmumus, starpniekam jāziņo attiecīgajām tiesu iestādēm vai tiesībsargājošajām iestādēm par veiktajiem pasākumiem un atjaunojošās justīcijas iznākumu(-iem). Neatkarīgi no 49. noteikumā noteiktajiem starpnieku pienākumiem starpnieku ziņojumos nedrīkst atklāt pušu pārrunu saturu vai paust viedokli par pušu rīcību atjaunojošās justīcijas laikā.

VII. Turpmāka atjaunojošās justīcijas attīstība

54. Atjaunojošā justīcija prasa efektīvi nodrošināt atbilstošus cilvēku resursus un finanšu līdzekļus. Izmantojot atjaunojošo justīciju, valsts struktūrām saskaņoti un ilgtspējīgi jāatbalsta

un jākoordinē politika un attīstības pasākumi atjaunojošās justīcijas jomā.

55. Starp tiesu iestādēm, tiesībsargājošajām iestādēm un atjaunojošās justīcijas iestādēm, kā arī juristiem, noziedzīga nodarījuma izdarītājiem un grupām, kas rīkojas cietušo un kopienu vārdā, jānotiek regulārām pārrunām, lai varētu rasties kopēja izpratne par atjaunojošās justīcijas nozīmi un mērķi.

56. Tiesu iestādes, tiesībsargājošās iestādes un atjaunojošās justīcijas iestādes jānodrošina sadarbības ar vietējām kopienām un jāatbalsta šāda sadarbība, lai kopienas informētu par atjaunojošās justīcija izmantošanu un, ja vien iespējams, iekļautu šajā procesā.

57. Atjaunojošo justīciju jāīsteno tikai personām, kas ir pietiekami apmācītas izlīguma veicināšanā. Tomēr ieteicams veicināt visu tiesu iestāžu un tiesībsargājošo iestāžu darbinieku un vadītāju, kā arī krimināltiesību profesionāļu izpratni par konfliktu izšķiršanas un atjaunojošās justīcijas principiem, lai viņi šos principus saprastu un spētu izmantot ikdienas darbā.

58. Ja noziedzīga nodarījuma izdarītājiem piespriests sods paredz probācijas dienestu uzraudzību un palīdzību, atjaunojošā justīcija var notikt pirms uzraudzības un palīdzības vai vienlaikus ar to, tostarp soda izpildes pasākumu plānošanas laikā. Atjaunojošās justīcijas izmantošana reizē ar soda izpildes pasākumu plānošanu ļautu apsvērt atjaunojošās justīcijas vienošanās, nosakot uzraudzības un palīdzības plānus.

59. Lai gan atjaunojošajai justīcijai parasti raksturīgs pušu dialogs, var izstrādāt un īstenot daudzus ieviešanas pasākumus, kas nav saistīti ar dialogu starp cietušo un noziedzīga nodarījuma izdarītāju, stingri ievērojot atjaunojošās justīcijas principus. Tajos ietilpst inovatīvas pieejas atlīdzināšanai, cietušo atbalstam un noziedzīga nodarījuma izdarītāju reintegrācijai. Piemēram, *inter alia* atjaunojošā veidā var izmantot atlīdzināšanas shēmas kopienā, atlīdzināšanas padomes, tiešu restitūciju cietušajiem, cietušo un liecinieku atbalsta shēmas, cietušo atbalsta grupas, terapeitiskās kopienas, izpratnes kursus cietušajiem, ieslodzīto vai noziedzīga nodarījuma izdarītāju izglītošanu, problēmu risināšanas tiesas, atbalsta un atbildības grupas, noziedzīga nodarījuma izdarītāju reintegrācijas ceremonijas un projektus, kuros iesaistīti noziedzīga nodarījuma izdarītāji un to ģimenes vai citi noziegumā cietušie, ja šos pasākumus veic saskaņā ar galvenajiem atjaunojošās justīcijas principiem (sk. III iedaļu).

60. Taisnīguma atjaunošanas principus un pieejas var izmantot arī krimināltiesību sistēmā, bet ārpus kriminālprocesa. Piemēram, tos var piemērot konfliktā starp iedzīvotājiem un policiju, ieslodzītajiem un ieslodzījuma vietas darbiniekiem, ieslodzītajiem, probācijas dienesta darbiniekiem un to uzraugāmajiem noziedzīga nodarījuma izdarītājiem. Tos var piemērot arī konfliktā starp tiesu iestāžu vai tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem.

61. Tiesu iestādes un tiesībsargājošās iestādes taisnīguma atjaunošanas principus un pieejas var izmantot proaktīvi. Piemēram, tos var izmantot, lai veidotu un uzturētu attiecības starp: krimināltiesību sistēmas darbiniekiem; policijas darbiniekiem un sabiedrības locekļiem; ieslodzītajiem; ieslodzītajiem un to ģimenēm; vai ieslodzītajiem un ieslodzījuma vietas darbiniekiem. Tas var palīdzēt radīt uzticēšanos, cieņu un sociālo kapitālu šajās grupās vai to starpā. Tiesu iestādes un tiesībsargājošās iestādes taisnīguma atjaunošanas principus un pieejas var piemērot arī proaktīvi, pieņemot vadības lēmumus un konsultējoties ar darbiniekiem, kā arī citos personāla vadības un organizatoriskos lēmumu pieņemšanas jautājumos. Tas var palīdzēt šajās organizācijās veidot atjaunojošās justīcijas kultūru.

62. Neatkarīgi no nepieciešamības atjaunojošo justīciju īstenot autonomi attiecībā uz kriminālprocesu, atjaunojošās justīcijas iestādēm, tiesu iestādēm, tiesībsargājošajām iestādēm un citiem attiecīgajiem valsts dienestiem citam ar citu jāsadarbojas vietējā līmenī, lai veicinātu un koordinētu atjaunojošās justīcijas izmantošanu un attīstīšanu viņu darbības jomā.

63. Tiesu iestādēm un tiesībsargājošajām iestādēm jāapsver tāda darbinieka norīkošana, kam būtu oficiāls pienākums veicināt un koordinēt atjaunojošās justīcijas izmantošanu attiecīgajā organizācijā. Šī persona arī varētu būt atbildīga par sakaru uzturēšanu ar citām vietējām organizācijām un kopienām saistībā ar atjaunojošās justīcijas attīstīšanu un izmantošanu.

64. Dalībvalstīm jāsadarbojas un jāsniedz cita citai palīdzība atjaunojošās justīcijas attīstīšanā. Tajā jāietilpst informācijas apmaiņai par atjaunojošās justīcijas izmantošanu, attīstīšanu un ietekmi, kā arī kopīgai politikas, pētījumu, apmācības un inovatīvu pieeju izstrādei. Dalībvalstīm (un/vai vietējām iestādēm un attiecīgajām organizācijām dalībvalstīs) ar labi izstrādātu atjaunojošās justīcijas politiku un praksi jādalās informācijā, materiālos un speciālajās zināšanās ar citām dalībvalstīm vai to vietējām iestādēm un attiecīgajām organizācijām.

65. Valstu valdībām un pašvaldībām, tiesu iestādēm, tiesībsargājošajām iestādēm un atjaunojošās justīcijas iestādēm jāīsteno veicināšanas pasākumi, lai palielinātu izpratni par atjaunojošo justīciju plašākā sabiedrībā.

66. Dalībvalstīm jāveicina, jāatbalsta un jāatļauj atjaunojošās justīcijas pētījumi, kā arī jāveicina savu īstenoto vai finansēto plānu vai projektu novērtēšana. Visu veidu atjaunojošās justīcijas dienestiem jāļauj un jāpalīdz neatkarīgi novērtēt to sniegtos pakalpojumus.

67. Šis ieteikums, tam pievienotie principi un to īstenošana regulāri jānovērtē, ņemot vērā būtiskus uzlabojumus atjaunojošās justīcijas izmantošanā dalībvalstīs, un nepieciešamības gadījumā attiecīgi jāpārskata.